

Dean KOROŠAK
 Bojan MUSIL
 Nejc PLOHL
 Tanja SIMONIČ KOROŠAK
 Nenad ČUŠ BABIĆ

Interdisciplinarni pristop k celostnemu zaznavanju grajenega okolja

To build, to plant, whatever you intend,
 To rear the Column, or the Arch to bend,
 To swell the Terras, or to sink the Grot;
 In all, let Nature never be forgot.
 Consult the *Genius of the Place* in all,
 That tells the Waters or to rise, or fall,
 Or helps th' ambitious Hill the Heav'ns to scale,
 Or scoops in circling Theatres the Vale,
 Calls in the Country, catches opening Glades,
 Joins willing Woods, and varies Shades from Shades,
 Now breaks, or now directs, th' intending Lines;
 Paints as you plant, and as you work, Designs.

Alexander Pope, *An epistle to the Right Honourable Richard Earl of Burlington: Occasion'd by his publishing Palladio's designs of the baths, arches, theatres, &c. of ancient Rome*, 1731.

Vprašanje razumevanja odnosa med grajenim okoljem ter človekovim zaznavanjem in doživljanjem že dolgo ni več domena posameznih znanstvenih disciplin, ki ločeno obravnavajo elemente tega odnosa, ampak je dinamičen interdisciplinarni preplet, v katerem se stikajo na videz zelo oddaljene ali nepovezane vede: od naravoslovja in znanosti o okolju, arhitekture, urbanizma in geografije do psihologije, medicine, antropologije, sociologije, ekonomije, varnostnih in političnih ved.

Na Univerzi v Mariboru smo vsebino predmetov Bioklimatski koncepti v arhitekturi in Aplikativna socialna psihologija v okviru magistrskih študijskih programov Arhitektura na Fakulteti za

gradbeništvo, prometno inženirstvo in arhitekturo in Psihologija na Filozofski fakulteti povezali v skupen interdisciplinarni projekt v obliki k študentu usmerjenega problemskega učenja. V okviru projekta so študenti zasnovali in izdelali instrument za kvantifikacijo dimenzij odprtega urbanega prostora z merjenjem/ocenjevanjem zaznavanja in doživljanja mestne krajine.

Pri tem smo izhajali iz spoznanj, da problemsko učenje kot učni pristop, ki sledi konstruktivističnim načelom poučevanja, že v osnovi spodbuja prilagodljivost na spremembe v okolju, uporabnost znanja v kompleksnih okoliščinah ter težnjo po nadaljnjem samostojnem učenju in razvoju. Študentom smo pred-

stavili odprta problema, ki se navezuje na učne cilje, ki jih želimo doseči s študenti psihologije in arhitekture. Naloga študentov psihologije je bila, da oblikujejo psihometrično ustrezen merski instrument, s katerim bomo lahko preizkusili hipoteze zastavljene raziskave, kar je vključevalo tudi validacijo vprašalnika v realnem okolju. Naloga študentov arhitekture je bila vsebinska opredelitev dimenzij grajenega okolja, ki so zanimivi za doživljanje mestne krajine in so relevantni za arhitekturno stroko.

Študenti so ločeno poslušali predavanja pri predmetih v okviru svojih študijskih programov, sočasno pa so bili vključeni v interdisciplinarno skupino, ki je

izvajala projekt. Skupaj je bilo v projekt vključenih okrog 60 študentov, ki so oblikovali manjše skupine z različnimi in komplementarnimi nalogami. Na prvem skupnem srečanju so bili udeleženci seznanjeni z zahtevami projekta in problemom. Izvedli smo delavnico, na kateri so se oblikovale skupine, ki so si tudi izmenjale začetne ideje. Delavnica je bila namenjena tudi pridobivanju začetnih povratnih informacij s strani učiteljev, s čimer smo jasneje opredelili obseg in namen projekta. Nekajkrat v semestru so se vse skupine zbrale, predstavile svoje delo, si izmenjale spoznanja in izkušnje ter pridobile povratne informacije od drugih študentov in učiteljev.

Izhodiščna teoretična ideja je bil poskus opredelitve duha kraja (*genius loci*) prek doživljanja mestne krajine. Neujemljiv doživljajsko – »... več kot oko vidi, več kot uho sliši ...« (K. Lynch, *Image of the City*, 1960) – in tudi jezikovno – »... edinstvene središčne kakovosti, ki ustvarja razliko, ni mogoče poimenovati ...« (C. Alexander, *The Timeless Way of Building*, 1979) – zajema koncept *genius loci*, v svojem bistvu večplasten in večdimenzijski odnos med človekom in grajenim okoljem. To večdimenzijskost smo pri razvoju instrumenta poskušali opredeliti v treh sklopih: čutno zaznavanje, kontekst in struktura ter podoba in pomen. Senzorični del je zajel vidno, toplotno, haptično, slušno in olfaktorno zaznavanje, sklop kontekst in struktura se je nanašal na namen ocenjevane lokacije, varnost in infrastrukturo, sklop podoba in pomen pa je poskušal zajeti preference, kompleksnost in nastanek miselnega zemljevida mesta.

Študenti so med študijskim procesom razvili in izdelali instrument za celostno zaznavanje grajenega okolja, ki je sestavljen iz vprašalnika osebnosti (BFI), skrajšane lestvice pozitivnega in negativnega afekta (PANAS) in vprašalnika o zaznavanju grajenega okolja. Izdelan instrument so prenesli v spletno okolje na portal Ika (<https://www.ika.si/>),

ki je namenjen spletnemu anketiranju. Vprašalnik so nato podiplomski študenti psihologije in arhitekture Univerze v Mariboru po predpisanem protokolu izpolnjevali na štirih izbranih lokacijah v Mariboru.

Nekaj študentov se je odločilo svoja razmišljanja, izkušnje in nekatere delne rezultate raziskave opisati tudi v svojih prispevkih, ki so na povabilo uredništva objavljeni v tej strokovni izdaji revije *Urbani izziv*.

Polonca Borko, Špela Horvat, Iva Štukelj in Sandra Terplan, študentke prvega letnika podiplomskega študija psihologije, v empiričnem prispevku Interdisciplinarni pristop k analizi grajenega okolja: povezave med razpoloženskimi in osebnostnimi spremenljivkami ter zaznavo okolja primarno raziskujejo zanimiv odnos med zaznavami odprtega urbanega prostora in razpoloženjem udeležencev, še zlasti to, katere čutne zaznave najbolj napovedujejo dvig razpoloženja. Ob tem avtorice prispevka omenijo tudi povezave med osebnostjo udeležencev in zaznavami grajenega okolja in posredno ugotavljajo, da ljudje delno v duha prostora projiciramo tudi svoje osebnostne značilnosti (npr. v primeru svoje visoke ekstravertnosti tudi okolje zaznavamo kot bolj ekstravertno).

V prispevku Razumevanje podobe in pomena skozi miselne zemljevide Maša Čelebić, Vladimir Lutovac in Merima Tica, študenti prvega letnika podiplomskega študija arhitekture, opišejo svoj pristop k opredelitvi dimenzij *genius loci*. Predstavijo uporabo miselnih zemljevidov pri raziskovanju prostora in koncept *genius loci* opišejo s tremi komponentami: oblika, dejavnost ter podoba in pomen.

Denisa Repatec, študentka prvega letnika podiplomskega študija arhitekture, v prispevku Sindrom bolnih stavb in mesta najprej opiše sindrom bolnih stavb

in klasifikacijo tega, nato pa poskuša podobno opredeliti za mesto oziroma urbani prostor.

Dejan Vrbančič, študent prvega letnika podiplomskega študija arhitekture, v prispevku Fiziološka vloga užitka v arhitekturi obravnava povezavo med senzoričnim zaznavanjem in aliestezijsko kot konceptom ugodja in vlogo obeh v načrtovanju arhitekture. V esejskem razmišljanju poveže toplotno, haptično, zvočno in olfaktorno zaznavanje z vplivom arhitekture na ugodje človeka.

Maja Žalik, študentka prvega letnika podiplomskega študija arhitekture, v prispevku Vonj kot element zaznavanja grajenega okolja opiše olfaktorne elemente v zaznavanju urbanega okolja in rezultate raziskave, ki se navezujejo na zaznavanje vonja. Vonj poveže z identiteto kraja in ga obravnava kot eno ključnih značilnosti mestne krajine.

Vabimo vas k branju objavljenih prispevkov.

.....
Red. prof. dr. Dean Korošak
Univerza v Mariboru, Fakulteta za gradbeništvo, prometno inženirstvo in arhitekturo in Univerza v Mariboru, Medicinska fakulteta, Inštitut za fiziologijo, Maribor
E-pošta: dean.korosak@um.si

Izr. prof. dr. Bojan Musil
Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Maribor

Asist. Nejc Plohl
Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta in Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, Maribor

Doc. dr. Tanja Simonič Korošak
Studio TSK Oblikovanje krajine, Maribor

Doc. dr. Nenad Čuš Babić
Univerza v Mariboru, Fakulteta za gradbeništvo, prometno inženirstvo in arhitekturo, Maribor